

СЕКЦІЯ 9

СУЧАСНИЙ СТАН І РОЗВИТОК ТРУДОВОГО ПРАВА ТА ПРАВА СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Галузінський Назар Олександрович

*аспірант кафедри трудового права та права соціального забезпечення
Національного університету «Одеська юридична академія»*

НОРМАТИВНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ У ПРАВІ СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Протягом останнього десятиліття право соціального забезпечення переживає масштабну трансформацію – реформування торкнулося практично всіх інститутів галузі, які трансформуються у відповідь на економічні проблеми у державі та проблеми соціально-політичного характеру. Не виключенням є й інститут відповідальності у праві соціального забезпечення.

У сучасних умовах спостерігається збільшення активності громадян, які звертаються за захистом права на соціальний захист. Наразі третина всіх справ у адміністративних судах, а більшість соціальних спорів розглядаються саме за правилами адміністративного судочинства, пов'язані із захистом права на соціальний захист. Це свідчить про те, що законодавство, яке захищає права громадян у соціальній сфері, недосконале, а соціально зобов'язані суб'єкти не повною мірою забезпечують права громадян, застосовуючи норми права.

Якщо говорити мовою цифр, то у 2020 році до місцевих адміністративних судів надійшло майже 73 тисячі позовних заяв у спорах з приводу реалізації публічної політики у сфері праці, зайнятості населення та соціального захисту громадян [1, с. 12]. Знизити динаміку виникнення соціальних спорів у державі, серед іншого, покликані заходи юридичної відповідальності у сфері соціального захисту.

Доцільно зауважити, що юридична відповідальність у сфері соціального захисту проявляється у взаємодії суміжних галузей, де велике значення мають норми щодо фінансової відповідальності учасників відносин із соціального страхування, адміністративної та

кримінальної відповідальності. Водночас ключове значення у системі юридичної відповідальності у сфері соціального захисту відіграє відповідальність, закріплена нормами права соціального забезпечення, яка обумовлена галузевими завданнями, а також специфікою відносин між соціально управомоченими та соціально зобов'язаними суб'єктами названої галузі права.

Так, особливістю відповідальності у праві соціального забезпечення є те, що за відповідні правопорушення застосовуються переважно правовідновлювальні санкції. При цьому як суб'єкти відповідальності виступають насамперед особи, які незаконно отримали певний вид соціального захисту.

Саме відповідальність управомочених суб'єктів права соціального забезпечення є найбільш унормованою у сучасних умовах. Так, відповідно до п. 25 Порядку призначення і виплати державної соціальної допомоги малозабезпеченим сім'ям, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 лютого 2003 року № 250, у разі подання малозабезпеченою сім'єю недостовірної інформації, яка вплинула на вирішення питання про призначення допомоги та визначення її розміру, суми надміру виплаченої державної соціальної допомоги мають бути повернуті. У разі неможливості добровільного повернення або утримання надміру виплачених сум державної соціальної допомоги такі суми стягуються в судовому порядку.

Аналогічні по суті положення закріплені Законом України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування» від 23 вересня 1999 року № 1105-XIV, Законом України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» від 9 липня 2003 року № 1058-IV, Порядком призначення і виплати державної допомоги сім'ям з дітьми, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2001 року № 1751, Порядком призначення і виплати державної соціальної допомоги особам з інвалідністю з дитинства та дітям з інвалідністю, затвердженим постановою Кабінету Міністрів України від 3 лютого 2021 року № 79 тощо.

Останнім часом у праві соціального забезпечення до управомочених суб'єктів дедалі частіше застосовуються й специфічні санкції

правообмежувального характеру. Переслідуючи різні цілі, такі санкції допускають призупинення реалізації права на деякі види соціального захисту, зниження розміру грошових виплат (зокрема, допомоги по безробіттю, допомоги малозабезпеченим сім'ям тощо). Таким чином, забезпечується регулювання поведінки громадян-одержувачів соціальних благ, вноситься дисциплінуючий елемент, оптимізуються відповідні процедури.

Водночас щодо відповідальності соціально зобов'язаного суб'єкта то механізм майнової відповідальності за ненадання або невчасне призначення (здійснення) грошових виплат практично відсутній. При цьому у разі порушення права громадян на соціальний захист національними нормативно-правовими не передбачений ні механізм індексації невчасно виплачених сум, ні механізм будь-яких компенсацій. Законодавець України обмежився лише вказівкою на те, що соціально зобов'язані суб'єкти несуть відповідальність передбачену законами за шкоду, заподіяну особам внаслідок несвоєчасного або неповного надання забезпечення. Такий підхід застосовано у ст. 24 Закону України «Про державну допомогу сім'ям з дітьми» від 21 листопада 1992 року № 2811-ХІІ, якою визначено, що посадові особи, винні у порушенні законодавства про державну допомогу сім'ям з дітьми, несуть відповідальність згідно з законом, аналогічні положення містяться у законах України «Про державну соціальну допомогу малозабезпеченим сім'ям» 1 червня 2000 року № 1768-ІІІ, «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування» від 23 вересня 1999 року № 1105-ХІV, «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття» від 2 березня 2000 року № 1533-ІІІ і т.д.

У цьому аспекті варто погодитися з точною зору К. В. Бориченко, яка зазначає, що «у законодавстві у сфері соціального захисту населення в якості заходів відповідальності зобов'язаного суб'єкта мають бути закріплені не лише компенсація неотриманого блага (виду соціального захисту), але й стягнення відсотків розміру (вартості) того чи іншого виду соціального захисту, компенсація моральної шкоди» [2, с. 29].

Таким чином варто констатувати встановлення законодавством України нерівних умов відповідальності управомочених та соціально зобов'язаних суб'єктів права соціального забезпечення, що має компенсуватися посиленням заходів відповідальності останніх. Видається збалансувати відповідальність суб'єктів права соціального забезпечення та забезпечити належну реалізацію функцій відповідного інституту, досягнення мети заходів відповідальності управомочених та соціально зобов'язаних суб'єктів можна лише прийняттям галузевого кодифікованого нормативно-правового акту, на рівні якого мають бути закріплені, у першу чергу, засади відповідальності суб'єктів відносин у сфері соціального захисту.

Список використаних джерел:

1. Данішевська В. Вітальне слово голови Верховного Суду. *Соціальні права та їх захист адміністративним судом. Збірник матеріалів III Міжнародної науково-практичної конференції» (м. Київ, 4 вересня 2020 року)*. Київ: 2020. С. 11–13.
2. Бориченко К.В. Юридичний механізм забезпечення права на соціальний захист: автореф. дис. ... докт. юрид. наук: 12. 00. 05. Одеса, 2020. 40 с.

Науковий керівник: д. ю. н., професор Чанишева Г.І.

Тодоріка Костянтин Володимирович

*аспірант кафедри трудового права та права соціального забезпечення
Національного університету «Одеська юридична академія»*

СИСТЕМА ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ У СФЕРІ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ ЛЮДЕЙ, ЯКІ ЖИВУТЬ З ВІЛ

В Україні продовжує розвиватися одна з наймасштабніших епідемій у світі – ВІЛ. На жаль, число діагностованих випадків ВІЛ-інфекції в країні продовжує зростати. Епідемія в державі залишається сконцентрованою у групах ризику, проте на сучасному етапі характеризується зростанням ураження «благополучних» осіб працездатного віку. Законодавець України вже давно визнав серйозність епідемії ВІЛ і демонструє прогресивний підхід до створення сприятливого нормативного підґрунтя протидії їй, зокрема й заходами соціаль-